

КРИТЕРІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ПЕРЕКОНАНЬ МАЙБУТНЬОГО МУЗИКАНТА-ПЕДАГОГА

Белікова О. А.

Київський національний університет культури і мистецтв

Анотація. У статті розглядається проблема формування ціннісних переконань майбутніх музикантів-педагогів, зокрема, визначаються критерії процесу формування ціннісних переконань з метою їхнього ефективного використання у навчально-виховному процесі.

Ключові слова: ціннісні переконання, музикант-педагог, критерії формування ціннісних переконань.

Анотация. Беликова Е. А. Критерии процесса формирования ценностных убеждений будущего музыканта-педагога. В статье рассматривается проблема формирования ценностных убеждений будущих музыкантов-педагогов, в частности, определяются критерии формирования ценностных убеждений с целью их эффективного использования в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: ценностные убеждения, музыкант-педагог, критерии формирования ценностных убеждений.

Annotation. Belikova O. The criteria of process of formation of valuable belief of the future musician-teacher. The problem of valuable belief of the future musicians-teachers is considered in the article. The criteria of process of formation of valuable belief are defined there with the purpose of their effective usage in teaching and educational process.

Key words: valuable belief, the musician-teacher, criteria of formation of valuable belief.

Постановка проблеми. Підвищення ролі людського фактора в сучасному суспільстві, інтеграція зусиль у пошуках оптимального розв'язання соціальних, економічних, політичних, культурологічних проблем значно активізує увагу на завданнях вищої освіти, а саме: на підготовці конкурентноздатної особистості, яка мала б якості, що відповідають запитам часу та швидкозмінюваним умовам професійної діяльності як такої. Ця теза повною мірою відображує вимоги до сучасної вищої освіти, тому що головною метою сучасного виховання і навчання є формування життєздатної особистості, готової до творчої праці в складних сучасних умовах невизначеності соціальних процесів. Іншими словами, характерною рисою соціокультурної ситуації сьогодення є виокремлення особистості, на яку покладається відповідальність як за себе, так і за розвиток суспільства.

У контексті сказаного музична освіта останніх десятиліть бурхливого ХХ століття і перших років ХХІ століття певною мірою

відображує специфічні ознаки цього складного історичного періоду. Вона так чи інакше вимагає пошуку нових підходів, методик та теоретичних розробок, які необхідні для підготовки особистості з розвиненим рівнем самосвідомості та багатим духовним світом; особистості, що має гнучке мислення, активну життєву позицію, високу відповідальність, толерантність; особистості з широким сучасним світоглядом і здатністю до постійного саморозвитку.

Потреба у виникненні нових підходів засвідчена рішеннями багатьох міжнародних наукових форумів та всеукраїнських науково-практичних конференцій, симпозіумами вчених з різних наукових сфер. Як підкреслює О. Олексюк [4], сучасні філософи та історики, соціологи та культурологи дискутують про вичерпність потенціалу постіндустріальної цивілізації та формування ноосферного суспільства. Вона вважає, що сьогодні по-новому ставлять проблему раціональності як гаранта стратегії виживання людини в суспільстві. Залежно від міри виявлення раціоналізації життєдіяльності можна говорити про позитивний або негативний її характер. Позитивний характер виявляється в цілепокладанні, оптимальному вирішенні поставленого завдання. На нашу думку, раціоналізація життєдіяльності людини не може мати домінуючого характеру, оскільки в основному націлена на досягнення кількісних показників праці, витісняючи здатність і потребу осягнення набутих людством духовних цінностей. Цю тезу підтримує І. Зязюн [3], який вважає, що для тих, хто спрямований на досягнення будь-якою ціною кількісних показників своєї праці, для кого головним є утилітарний, споживацький смисл виробництва, створення сприятливих умов свого існування, культура як культивування діяльності, поведінки, відносин, інтелекту і почуттів стає зайвою і непотрібною. З цього випливає, що пріоритетним завданням вищої освіти, а отже і музичної, є оновлення змісту професійної підготовки та пошук підходів, які сприяють формуванню фахівця нового покоління.

Одним із таких нових підходів у музичній педагогіці є аксіологічний підхід, який передбачає формування ціннісних переконань майбутнього музиканта-педагога. Переконання як проблему наукового дослідження розглядали стосовно морального виховання особистості (Л. Божович, М. Боришевський, О. Зосимовський, І. Краснобаєв, В. Сухомлинський); в аспекті формування наукового світогляду (М. Жукова, Г. Залеський, І. Лернер, І. Монозон, Н. Менчинська, Г. Школьник); а також при вивченні процесу засвоєння соціальних норм і цінностей (С. Анісімов, О. Буєва, О. Дробницький, В. Ядов). Зазначимо, що дослідження проблеми формування ціннісних переконань як феномена особистості та професійної діяльності майбутнього музиканта-педагога ще й досі не стало предметом спеціального і цілісного наукового осмислення.

Тому **метою** цієї **статті** є висвітлення критеріїв процесу формування ціннісних переконань майбутнього музиканта-педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що теоретичному обґрунтуванню обраної теми певною мірою присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні автори. Серед сучасних вітчизняних науковців проблему переконань досліджували В. Павленко, В. Плавич, Ю. Ростовська [5], в працях яких розглядаються професійні переконання, їхній філософсько-соціологічний аспект з акцентуванням уваги на розробленні педагогічних умов і технологій формування педагогічних переконань, усвідомленні значущості пізнання й оцінки педагогічних фактів і явищ. Даючи загальну характеристику праць В. Грачевої, С. Вородуліної, С. Гогунової, І. Гричанікової, В. Захарової, відзначимо активність наукових пошуків, які стосуються науково-гуманістичного, світоглядного, соціального характеру переконань молодих спеціалістів, формування їх залежності від суспільних вимог і професійних потреб, що постійно змінюються і відповідають соціально-економічним вимірам розвитку суспільства.

Результати дослідження. Переконання посідають важливе місце серед особистісних якостей педагога. Для музиканта-педагога пріоритетним є формування ціннісних переконань, оскільки його діяльність передбачає не лише передачу музичних знань, ознайомлення з музичним твором та його аналіз, а й творче прочитання, сприйняття та інтерпретування твору мистецтва. Процес музично-педагогічної взаємодії педагога і студента має декілька етапів. Це: пошукова активність як педагога, так і студента; ціннісне осмислення й оцінка та перетворення комплексу художніх образів кожного музичного твору; віднаходження власних особистісних смислів. Специфіка музичного мистецтва зумовлює потребу «оживлення» закодованого (нотного) тексту, вкладання в чужий текст власного підтексту, переживання в співбутті загальних ідей. Треба зазначити, що музичний твір, не зважаючи на абстрагованість музичної мови (нехай і в надто узагальненій формі), відображує світовідношення людини, ставлення композитора до явищ дійсності. Саме прагнення проникнути в глибини твору зумовлює пошукову активність, внаслідок якої осмислюється цінність музики, яку вивчають. Працюючи над музичним твором (особливо над сучасною, новою музикою, яка не має сталої, загальноприйнятої інтерпретації), студент стикається з певними труднощами, пов'язаними з розумінням і осмисленням твору. В ході пошуково-творчої діяльності студента, пов'язаної зі сприйняттям та розумінням твору, в свідомості студента виникає виняткова якість переконання, яку називають ціннісними переконаннями, що може виявлятися у формі судження, винятково значущого для особистості. Явище цінності обумовлюється появою в студента унікального емоційного стану, сповненого щирості, емоційної піднесеності та відвертості, виникає духовність нового вищого рівня. Як підкреслює Ю. Білодід [1], музичний ряд (музичний твір - Б. О.) є відображенням стану людської духовності. Безумовно, що духовність є переживанням і взаємодією людини з буттям.

В рамках нашого дослідження під одним із аспектів «буття» потрібно розуміти музичний твір, в якому в унікальній, узагальненій формі завдяки таланту композитора передається комплекс емоційних відношень як таких. Людина за своє осмислене життя не завжди може пережити такі емоційні переживання, якими сповнене людське життя. Високохудожній музичний твір дає їй можливість зустрітися з розмаїттям емоційних станів, цікавих життєвих психологічних ситуацій, тобто – з «іншим», пережити його в співбутті, наповнити свій духовний світ завдяки новим відчуттям. Підтвердженням цього є думка Ю. Білодіда [1] про те, що духовна особистість пізнає «іншого» на основі цілісного сприйняття іншодуховного здебільшого інтуїтивними засобами в процесі співпереживання буття.

Саме в цьому і вбачається цінність музичного мистецтва. Внаслідок розуміння та осмислення творів музики людина набуває духовний досвід (тобто, через приклади взаємодії людини і світу, через сюжети, засоби музичної виразності та віднайдені інтерпретації художніх творів). Особливість (необхідність) ціннісних переконань у діяльності музиканта-педагога виявляється в творчій взаємодії з музичним твором крізь призму ефекту ціннісності та значущості для себе. Згідно з Ю. Білодідом, об'єктивні критерії розкриття цінності іншодуховного можна досягнути не через аналіз та синтез, а через інтегральну оцінку цінності іншодуховного, яка реалізується в процесі тривалих та різнопланових спільних переживань.

Для того, щоб визначити критерії ціннісних переконань, цілком логічно було б, на нашу думку, розглянути структуру, специфічні особливості та характерні ознаки досліджуваного явища.

Під ціннісними переконаннями музиканта-педагога ми розуміємо складне інтегративне духовне утворення, яке включає: *знання, емоційно пережите та ціннісно усвідомлене ставлення до музичного*

(професійного) простору-буття музиканта-педагога; ціннісність переконання, яка є активною формою свідомості; вчинок як усвідомлену потребу діяти відповідно до набутих знань. Специфіка таких переконань визначається основою відбору цілей та вчинків різних за формою. Це і судження, і простір, що звучить, і здатність осягнення (залучення до) невідомого музичного матеріалу. Відтак, основою відбору ціннісних переконань, як вважає Г. Залеський [2], є оцінка їхньої відповідності особистісним поглядам і уявленням особистості. Ціннісне переконання музиканта-педагога – це безперервна робота свідомості, постійне усвідомлене переживання особистісного буття в процесі музично-педагогічної діяльності, власних відчуттів, бажань, прагнень, думок, що виводить особистість на новий світоглядний рівень розвитку та формує новий тип мислення музиканта-педагога.

Критерії, за якими вимірюють ступені сформованості та визначають динаміку будь-якого явища, мають відображувати його сутність, стійкі характеристики. Стосовно ціннісних переконань такою є група критеріїв, що об'єднують низку показників. Це: когнітивні, емоційно-ціннісні, творчо-діяльнісні та світоглядні критерії.

Когнітивні критерії спрямовані на визначення художньо-естетичного кругозору майбутнього музиканта-педагога та його досвіду спілкування з мистецтвом. Критерії цієї групи охоплюють такі показники: а) ступінь поліхудожньої інформованості (ступінь інформованості особистості в полікультурному просторі); б) системність музичних знань (музично-інтонаційний досвід); в) глибина художньо-образного мислення; г) ступінь сформованості інтересу до музичної діяльності.

Емоційно-мотиваційні критерії дають змогу зафіксувати ставлення музиканта-педагога до музично-педагогічної діяльності, професійного простору-буття, спрямованості на самовизначення, виявити здатність до емоційного співпереживання творів мистецтва. Показниками цієї групи

слід вважати такі: а) ступінь емоційної чуттєвості; б) характер мотивації пізнавальної та навчальної діяльності; в) потреба в спілкуванні з мистецтвом; г) здатність до співвіднесення себе з «іншим».

Творчо-діяльнісні критерії дають змогу визначити схильність майбутнього музиканта-педагога до самопізнання своїх творчих виявів та досвіду власної продуктивної діяльності. Провідними показниками, завдяки яким фіксують згадані аспекти, є: а) здатність до створення власної інтерпретації музичного твору; б) розмаїття асоціативних образів під час осмислення твору мистецтва; в) вміння віднайти власне ціннісне ставлення до твору мистецтва (визначити для себе цінність художнього твору); г) здатність сприймати нове, віднаходити особистісний (ціннісний) смисл у процесі спілкування з творами мистецтва; д) прагнення до самореалізації через музичну діяльність.

Світоглядні критерії характеризують рівень узагальненості, широту охопленого матеріалу і універсальне ставлення до дійсності. Зокрема, вони дають змогу з'ясувати характер цілісності бачення процесу, явища музичного мистецтва та музично-педагогічної дійсності, висвітлити відношення стосовно себе і світу. Показниками цієї групи є: а) усвідомлення ієрархії цінностей; б) самостійність, незалежність, аргументованість суджень; в) ступінь розвиненості естетичного смаку, ідеалу; г) ступінь розвиненості естетичної оцінки. Ці критерії мають велике значення для формування ціннісного переконання майбутнього музиканта-педагога, оскільки визначають рівень осмислення змісту явища та характер внутрішнього зв'язку набутого знання та власного ціннісного смислу.

Висновки. Вивчення особливостей і структури ціннісних переконань майбутніх музикантів-педагогів дало нам змогу виділити основні групи критеріїв. Врахування їх при діагностуванні музикантів-педагогів уможливило характеристику сформованості ціннісних переконань

особистості. Подальше дослідження потрібно спрямувати на вивчення стану сформованості ціннісних переконань майбутніх музикантів-педагогів відповідно до визначених критеріїв.

Література

1. Білодід Ю. М. Духовність: сутність, структура, функції: Монографія. – Житомир: Редакційно-видавничий відділ ПІСТ, 2003. – 192 с.
2. Залесский Г. Е. Психология мировоззрения и убеждений личности. – М.: МГУ, 1994. – 139 с.
3. Зязюн І. Філософія практико-орієнтованої методології педагогічної дії // Збірник наукових праць / Гол. ред. Буряк В. К. – Кривий Ріг: КДПУ, 2004. – Вип. 8. – 472 с.
4. Олексюк О. М. Концептуальні засади формування духовності особистості у сфері музичного мистецтва // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2006. – № 5. – С. 3–7.
5. Ростовська Ю. О. Формування педагогічних переконань майбутніх учителів музики та хореографії у процесі методичної підготовки: Автореф. дис.... канд. пед. наук / Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. – К., 2005. – 20 с.
6. Падалка Г. Розвивальний потенціал мистецької діяльності та педагогічні умови його реалізації // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2006. – № 5. – С. 7–11.

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Богатирьова Г. А.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. Стаття розкриває шляхи формування етнокультурної компетентності майбутніх педагогів в процесі засвоєння символічно-образної системи творів народного мистецтва.

Ключові слова: етнокультурна компетентність, символічно-образна система.

Аннотация. Богатирева Г. А. Формирование этнокультурной компетентности будущих учителей средствами народного искусства. Статья раскрывает пути формирования этнокультурной компетентности будущих педагогов в процессе усвоения символическо-образной системы произведений народного искусства.

Ключевые слова: этнокультурная компетентность, символическо-образная система.

Annotation. Bogatiryova G. Formation of ethnocultural competence of the future teachers by means of a folk art. This article opens ways of formation of ethnocultural competence of the future teachers during mastering symbol-shaped system of products of a folk art.

Key words: ethnocultural competence, symbol-shaped system.

Постановка проблеми. Досить важливим завданням сучасної педагогічної практики є встановлення зв'язку між культурою й освітою. Реалізація системи художньо-професійної підготовки майбутнього педагога в сучасних соціально-економічних умовах залежить від надання освіти культурологічного аспекту.

Культурологічна орієнтація освіти сприяє свідомому налагодженню взаємодії та досягненню взаєморозуміння представників різних культур;